प्रारम्भिक वालविकास केन्द्रमा आवश्यक पर्ने सिकाइ सामग्री पहिचान र स्पेसिफिकेशन, २०७८

शिक्षा, संस्कृति, विज्ञान प्रविधि तथा सामाजिक विकास मन्त्रालय

गण्डकी प्रदेश, पोखरा

हाम्रो भनाइ

प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको पाठ्यक्रम, २०७७ ले तोकेका सिकाइ उपलव्धी हासिल गर्ने उद्देश्यले गण्डकी प्रदेश प्रमुख शैक्षिक सुधार कार्यक्रम, २०७८ अन्तर्गत आ.व. २०७८/७९ को बार्षिक कार्यक्रममा समावेश भएको **प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रमा सिकाइ सामग्री व्यवस्थापन अनुदान कार्यक्रम** कार्यान्वनयका लागि अनुदान उपलव्ध गराईएका बालविकास केन्द्रहरुमा सिकाइ सामग्री एवं सिकाइ वातावरणमा एकरुपता ल्याउन "प्रारम्भिक वालविकास केन्द्रमा आवश्यक पर्ने सिकाइ सामग्री पहिचान र स्पेसिफिकेशन, २०७८" विज्ञहरुको संलग्नतामा निर्माण भई शिक्षा, संस्कृति, विज्ञान प्रविधि तथा सामाजिक विकास मन्त्रालयद्वारा स्वीकृत गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको हो । यस पुस्तिकामा उल्लिखित सिकाइ सामग्री एवं स्पेसिफिकेशनको आधारमा रही बालविकास केन्द्रहरुमा सामग्रीहरु व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ ।

शिक्षा, संस्कृति, विज्ञान प्रविधि तथा सामाजिक विकास मन्त्रालय
गण्डकी प्रदेश, पोखरा ।

१. पृष्ठभूमिः-

प्रारम्भिक बाल्यावस्थाका बालबालिकाको बृद्धि, विकास तथा सिकाइ र शैक्षिक सामग्रीको बीचमा अन्योन्याश्रित सम्वन्ध रहेको हुन्छ । बालबालिकाले अनुभव गरेर, खोज तलास गरेर, समस्या समाधान गरेर, आफै पत्ता लगाएर सिक्छन् । अनुसन्धनात्मक शैक्षिक खेल सामग्रीको प्रयोगबाट बालबालिकाका भावी जीवनमा सकारात्मक प्रभाव पर्दछ । खेलौना खेल्न पाएका र नपाएका बालबालिकाको शारीरिक, सामाजिक, संवेगात्मक, मानसिक तथा भाषिक विकासमा धेरै फरक पर्दछ । बाल मनोबैज्ञानिक जिन ज्याक रुसो, फ्रेडरिक फ्रोवेल, मारिया मन्टेश्वरीले बालबालिकाले अनुभव गरेर सिक्छन भन्ने मान्यतामा रहेर विशेष किसिमका शिक्षण सामग्री निर्माण तथा प्रयोग गरेको पाइन्छ । बैज्ञानिकहरुबाट प्रतिपादित सिद्धान्त तथा बालबालिकालाई बालविकास केन्द्रमा गरिएको अभ्यासका आधारमा नेपालको भूगोल सुहाउँदो सामग्रीका बारेमा बालविकास केन्द्रको पाठ्यक्रम, २०७७, बाल विकास केन्द्रको राष्ट्रिय न्यूनतम् मापदण्ड, २०६७, ४८ देखि ६० महिनाका बालबालिकाको सिकाइ उपलब्धी मापदण्ड तथा निर्देशिका, २०६७ समेतका आधारमा बालविकास केन्द्रका लागि सिकाइ खेल सामग्री, वसाइ तथा व्यवस्थापन सामग्री उल्लेख गरिएको छ ।

विशेष गरी बालबालिकाले आफ्नो वातावरणमा पाइने र उनीहरुको जीवनसँग सम्वन्धित बास्तविक ठोस सामग्रीद्वारा सिकाउन सकिन्छ । त्यसका साथसाथै बालशिक्षक (सहजकर्ता) ले बालबालिकालाई दिनहुँ निर्देशित तथा स्वतन्त्र सिकाइ क्रियाकलाप गराउनको लागि उपयुक्त सिकाइ खेल सामग्रीका बारेमा थाहा पाउनु जरुरी छ । सोही विषयलाई मध्यनजर गरी आधारभूत र विषयगत सिकाइ क्षेत्रसँग सम्वन्धित सिकाइ सामग्रीको विवरण र स्पेसिफिकेशन निर्माण गरिएको छ ।

२. उद्देश्यः-

१- बालविकास केन्द्रमा तोकिएका शैक्षिक सामग्रीको एकिकृत सूची तयार गर्ने ।

२- बाल विकास केन्द्रमा व्यवस्थापन हुने शैक्षिक सामग्री निर्माण, खरिद र संकलनमा गुणस्तरीयता र एकरुपता कायम गरी समान सिकाइका अवसर प्रदान गर्ने ।

३. औचित्य

प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको पाठ्यक्रम, २०७७ ले तोकेका सिकाइ उपलव्धी हासिल गर्न सबै बालविकास केन्द्रहरुमा आधारभूत सिकाइ सामग्रीहरुको व्यवस्था एवम् एकरुपता ल्याउन स्पेसिफिकेशन निर्माण गरी सो बमोजिम कार्यान्वयन गर्न आवश्यक छ ।

४. अपेक्षित उपलव्धी

प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरुमा आधारभूत सिकाइ सामग्रीको पहिचान एवम् व्यवस्थापनमा सहयोग पुग्ने ।

५. **आधारभूत सिप सिकाइ तथा विषयगत सिकाइका क्षेत्रहरुमा बालबालिकाको लागि आवश्यक शैक्षिक खेल तथा अध्ययन सामग्री —**

क) **भाषिक सिपका लागि आधारभूत सामग्री—**

प्रारम्भिक उमेरका बालबालिकाको लागि सुनाइ र एकाग्रता, भाषिक अन्तक्रिया (बोलाइ), अभिव्यक्ति शब्द र बाक्यको उच्चारण, छाप सचेतता, पूर्व लेखनका लागि भाषिक सिपको विकास गराउन निम्न बमोजिम सामग्रीको व्यवस्था गर्नका लागि सूचीः

Particulars	Board Size	Board Thicken ESS	Words piece size	Quantity
Consonant (क ख ग)	6.5’’*8’’	2 inch	1.75"x1.75"	5 sets
Vowel (अ आ)	6.5’’*8’’	2 inch	1.75"x1.75"	1 set
English Alphabet Cube(Capital)	6.5’’*8’’	2 inch	1.75"x1.75"	5 sets
English Alphabet Small	6.5’’*8’’	2 inch	1.75"x1.75"	5 sets
Flash cards Set (ABCD, Ka Kha, A Aa,	4’’*5’’	Laminated Hard Paper	1 “	5 sets
Animals Board	8"x12"	6mm	4"x3"	5 set
Animals wheel games	11"x11"	6 mm		5 set
Birds Board	8"x12"	6mm	4"x3"	5 set
Birds wheel Game	11"x11"	6mm		5 set
Rotating Days of the week	11"x11"	6mm		1 set
Tree and its uses wheel game	11"x11"	6mm		5 set
Balancing monkey	Different posittion	10mm	7"x5"	5 set
Balancing Elephant	Different position	10 mm	7"x5"	5 set
Fish puzzle	14"x4"	6mm	1"x1"	
Wooden Puzzle board (Pet animals /Domestic animals/Wildanimals/Wateranimal/Fish/Butterfly/Yak/Cock/Fruits/Birds/Vegetables/Parts of body/Duck/Head board/Dummy)	8"x12"	6 mm	2"x2"	1
Guessing bag	9"x6"	Cloth		5 pcs
Family Board	14"x5"	6 mm		1 set

Particulars	Board Size	Board Thicken ESS	Words piece size	Quantity
Word card ,Picture word card, Sentence card, Rhyme chart, CV matrix (7 items)	8.5"x4"/12"x8.5"/24"x4"	Laminated Hard Paper		1 set
Domestic animal doll set (Fet)		Fet	8"x5"	1 set
Pet Animal doll set (Fet)		Fet	8"x5"	1 set
Puppet		Fet	11"x9"	2 set
Gudiya (Doll)	12"x8"	Cloth and fibre		2 set
Finger puppet		Fet	3.5"x4.5"	5 set
Picture card	3.5"x5"	Laminated Hard Paper	1.5"x1.5"	6 set
Story ,song, rhymes	7"x9.5"	Book		1 2 pcs
ABCD Template		6 mm	4"*3"	1 set
abcd template		6 mm	4"* 3"	2 set
Wall Chart	18"*24"	Laminated Hard Paper		10 pcs

ख) पूर्व गणित सम्वन्धी सिपः-

प्रारम्भिक बालविकासका बालबालिकाहरुले सख्या र समूहको ज्ञान ¸नाप ¸समय ¸ज्यामितिय आकार स्थानको सम्वन्धका बारेमा

Particulars	Board Size	Board Thicken ESS	Words piece size	Quantity
Nepali Numerical Board	8"x12"	6 mm	3"x2"	1 Set
Numbers wheel game	11"x11"	6 mm	2.5"x2.5"	1 Set
Attribute blocks	18"x3"	2 in		1 Set (32 pcs)
Wheel game¸ Matching (shapes)	11"x11"	6 mm		1 Set
Wheel game (size)	11"x11"	6 mm		1 Set
Wheel game(thickness)	11"x11"	6 mm		1 Set
Dot no. (1 to 5)	8"x12"	Wood		1 Set
Dot no. (6 to 10)	8"x12"	Wood		1 Set

Particulars	Board Size	Board Thicken ESS	Words piece size	Quantity
clock	8"x8"	6 mm		1 Pcs
Nonstop multi creation creator Geo Board peg board	11"x11"/9"x9"	10mm/1.5 in		5 Set
1 to 6 dots and number concept introductory dice	1.75"x1.75"	(10 Pcs in a set)Wood		5 Set
Nepali Number in word¸ letter and dots	3"x4"			5 sets
Weighing model tools	5.5"x5"	Wood		2 sets
Flash cards(1 to 10) and pocket	3"x4" / 25 pocket 28"x22"	Cloth		2 sets
Counting stand	20"x2"	Wood 4 in	2"	5 pcs
Color tower	5.5"x5"	New Wood	5 in	5 Set
Pink tower	18"x5"	Wood	5"x5"	5 Set
Shape shutting box	5.5"x5.5"	New Wood		5 Set
Size shape box	5.5"x5.5"	New Wood		5 Set
Measuring cylinder, scale dhak taraju				2 Set
Domino card (themes wises)	3"x6"			12 Set
Math Book	7"x9.5"			12 Set
Matching card (Themes wises)	4"x2"	Laminated Hard paper		12 Set
Order sticks	9"x11.5"	Wood		1 Set
Abacus	Rope and beads	Wooden		1 Set
Pillar box	9"x9"	Wooden		1 Set
ball		Cloth /Fibre/ Plastic/Foam		5 Pcs
Beads		Wooden 40 pcs	1"x1"	5 Set
Number rod				1 Set
Cards and Counter				1 Set
Splinder Box				1 Set

Particulars	Board Size	Board Thicken ESS	Words piece size	Quantity
123 Template		6 mm	4”*3”	1 Set
Ek Dui Template		6 mm	4”*3”	1Set
Date Watch	8”*12”	6 mm		1 Pcs
Counting Chart	15”*24”	Cloth		1 Pcs

ग) विज्ञान वातावरण सम्वन्धी सिप अन्तर्गत पर्ने शैक्षिक सामग्रीः-

वातावरणमा पाइने विरुवा वस्तु र पदार्थ ¸पानी ¸वातावरण ¸मौसम ¸औजार र मेशिन ¸शक्ति ¸वातावरण र सञ्चारसग सम्वन्धी रहेर यस सिकाइ क्षेत्रमा सामग्री राखिन्छ ।

Particulars	**Board Size**	**Board Thicken ESS**	**Words piece size**	**Quantity**
Bean bag		5 pcs in set	4"x4"	5 Set
Wheel game colors	11"x11"	6 mm		1 Set
Weather board	14"x14"	6 mm		1 Pcs
Music set Madal,----	10"			1 Set
Colour Phita	12"x12"			25 Pcs
Water				as available
Stone				as available
Mud				as available
Sound box				as available
Big/small pot				as available
Senses Materials				as available
Concrete thing				as available
Domestic Nepali Hand Model Tools	12"x12"x18"	20 item in a box		1 Set
Thermic tablets				1 Set

Particulars	Board Size	Board Thicken ESS	Words piece size	Quantity
Colour tables				1 Set
Season Board	14”x14”			1 pec

घ) दृश्यकला¸सिर्जनाशिलताः-

चित्र लेखन ¸माटोको तथा पिठोको काम ¸बालुवाको काम ¸रङ्¸पेन्टिङ् ¸च्यात्ने काम कटाइ र टसाइ ¸सङ्गीत सुनाइ ¸गायन ¸नाच र शरीरको सञ्चालन

Particulars	No.
Different pictures	as available
Food colours	as available
brushes	as available
Colours	as available
Colour pencils	as available
Soft mud	as available
Paper glue suga	as available
Pieces of wood	as available
Rope¸ child scissors	as available
Lapsi & chilaune	as available
sand	as available
Different shapes	as available
Musical instrument	as available
Wooden building block colours	as available
Memory drawing	as available
Life skill materials (zipper, hook, tak, tuna, tiptap)	5 Sets

ङ) सामाजिक अध्ययनः-

स्वधारणा¸ संस्कृति¸ बानी¸ सद्भावना र मेलमिलाप ¸स्वावलम्वन ¸नेतृत्वको विकास हुनेछ ।

Particulars	No.
Hand puppet police man	5 Pcs
Hand puppet nurse	5 Pcs

Particulars	No.
Hand puppet cook	5 Pcs
Water toys set	5 Set
Hand puppet Doctor	5 Pcs
Mask of parrot	5 Pcs
Mask of pig	5 Pcs
Mask of Tiger	5 Pcs
Doctors set	1 Set
Doctors coat	1 Pcs
Nurse dress	1 Pcs
Hospital bed sheet	1 Pcs
Plastic fruits	1 Set
Plastic vegetables set	1 Set
Happy family	1 Set
Sad family	1 Set
puppet	2 pcs
Gudiya	2 pcs
Finger puppet	5 Set
Newer Brahamin¸Sherpa¸Tharu¸Magar Etc caste Model	1 set
Religious institutions Model	1 set
School,health post,police post etc model	1 Set
Houses of all tribes	1 Set
Eye Checkup Chart (Hard Laminated)	1 Pcs

प्रस्तुत सामग्रीबाट बालबालिकाको आधारभूत सिकाइका लागि सहयोग पुग्दछ भने स्वास्थ्य ¸पोषण ¸सुरक्षा र वातावरणको लागि सम्वन्धित केन्द्रबाट आफ्नो स्थानिय परिवेश बमोजिम उत्पादन भएका चिज वस्तु नै खाजा खानामा प्रयोग गर्नु पर्छ स्वास्थ्य विज्ञ र तालिम प्राप्त स्वास्थ्यकर्मीबाट सेवा लिनु पर्छ ।

बालविकास केन्द्रमा बसाइ तथा सिकाइ शैक्षिक सामग्री व्यवस्थापनका लागि सामग्री सूचीः-

ववरण	सङ्ख्या
P-foam (8mm, 12mm (water proof))	कोठाको साइज अनुसार
कार्पेट (सामान्य) (1,000 GSM with dendrite)	कोठाको साइज अनुसार

ववरण	सङ्ख्या
प्रत्येक बालबालिकालाई कपास राखेको चकटी (2*2, 1.25kg) "20x20"- 1.25kg (No.2 cotton with cover- green, yellow, red, blue)	बालबा लकाको सङ्ख्या अनुसार
६ वटा सिकाइ क्षेत्रका लागि बाल शुलभ च्याक (इनामेल रङको प्रयोग- हरियो, निलो, पहेलो, रातो) (3 feet height, 3 feet wide and 1 feet depth) wooden	६ वटा
गोलाकार टेवुल (3.5 feet length, 3.5 feet round, 14" height, 18 X18 (Ply 16mm) Wooden)	१ वटा
४ वटा कुर्सी (गोलाकार टेवुलसँगको) (Height "20" wide "12" /"11" wooden	४ वटा
ह्याङ्गर (3.5 feet height, 2.5 feet width- wooden)	१ वटा
ह्याङ्गरमा राख्ने काइयो, सानो भुवा वाला तौलिया, १ वटा नङकटर, १ वटा जुत्ता सफा गर्ने ब्रस) ,ऐना	बालवा लकाको सङ्ख्या अनुसार
नाङ्लो (ठूलो, मध्यम, सानो- ६ वटा), ढक्की (ठूलो, मध्यम, सानो -६ वटा), ढक्की सानो सानो ८ वटा, रङ्गीन लप्सीको दाना - १ बट्टा	१ सेट
काठको Sand pit (3 feet 4" length- 3 feet 4" width- , Depth- "5" Wooden)	१ वटा
Sand pit related materials	१ सेट
मादल (किट बाकसमा)	१ वटा
किट बाकसको लागि टिनको बाकस	१ वटा
प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र पाठ्यक्रममा आधारित विषय बमोजिम चित्रात्मक क्यालेण्डर	१ वटा
दैनिक कार्यतालिका फ्लेक्स (2X3ft with bunting)	१ वटा
पुतली, बल, पपेट, स्वावलम्बन सीप फ्रेम (कपडाको), कपडाको फित्ता- ८ वटा, रिङ- २ वटा	१ सेट
प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रको सिकाइ क्षेत्र चित्रात्मक पोष्टर (लेमिनेटेड) प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र पाठ्यक्रममा आधारित विषय बमोजिम चित्रात्मक क्यालेण्डर	१ वटा
प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रका लागि चित्रात्मक स्रोत सामाग्री सहयोगी पुस्तक	१ वटा
जुत्ता राख्ने च्याक	१ वटा
बालबालिका प्रगति विवरण नेपाली रेकर्ड फाइल	बालबा लकाको सङ्ख्या अनुसार
रजिष्टर	५ वटा

ववरण	सङ्ख्या
Height Scale and Weight Scale	1 Set
बालबालिकालाई वर्षभरीमा प्रयोगमा आउने स्टेशनरी (wax color, 4 colors dry color, big size water tape, colorful paper, A4 paper, color powder)	१२ महिना
प्रशिक्षकद्धारा स्थलगत तालिम सञ्चालन सहजीकरण शूल्क (७ दिन)	७ दिन
तालिममा सामग्री निर्माण (कच्चा पदार्थ)	१ सेट
उपरोक्त सामग्री ढुवानी खर्च	
बालशिक्षकको लागि तालिम अवधिमा खाजा तथा यातायात	७ दिन

बाहिरी खेल सामग्रीः-

पिङ्ग ------— १

चिप्लेटी —------१

चाकलचुकल (See-Saw)---१

टायर-------- -५

सन्तुलन फलेक--१

चड्ने र ओर्लने डोरी —१

Horse Rider - 2

<u>स्पेसिफिकेशनका आधारहरु</u>

- बालविकास तथा शिक्षा पाठ्यक्रम, २०७७
- बाल विकास केन्द्रको राष्ट्रिय न्यूनतम् मापदण्ड, २०६७
- ४८ देखि ६० महिनाका बालबालिकाको सिकाइ उपलब्धी मापदण्ड, २०६७
- सेतो गुराँस राष्ट्रिय बालविकास सेवा, ललितपुर